WIKIPEDIA

Africa

Tièra de 1000 articles que totas las Wikipèdias deurián aver.

Africa es un continent que representa 6% de la superficia terrèstra e 20,3% dei tèrras continentalas amb una superficia de 30 415 873 km². Si situa au sud d'Euròpa e au sud-oèst d'Asia e es enviroutada per la Mar Mediterranèa au nòrd, la Mar Roja au nòrd-èst, l'Ocean Atlantic a l'oèst e l'Ocean Indian a l'èst. En 2013, sa populacion èra de 1,110 miliards d'abitants, ço que representava mai de 15% de la populacion mondiala. Es compausat de 54 estats internacionalament reconeguts.

Somari

Geografia

Geografia fisica

Generalitats

Topografia d'Africa.

Aperaquí sèt regions principalas compausan lo continent african. Aqueu nombre es de còps contestat segon lei definicions utilizadas ò lei consideracions politicas. Pasmens, aquela division es la pus frequenta e sei principalei regions son :

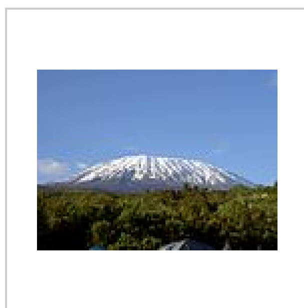
- l'Africa dau Nòrd gropa la region de Magrèb e de l'Atlàs.
- lo desèrt de Sahara.
- la Bana d'Africa que gropa Etiopia e lei regions vesinas.
- la region de Sodan (inicialament « Bled es Souden » en arabi, « País dei Negres » en lenga nòstra) qu'es la region situada au sud dau desèrt de Sahara. La region de Sahèl ne'n fa partida. Aquela region es diferenta de l'estat de Sodan.
- l'Africa eqüatoriala.
- l'Africa australa.
- l'illa de Madagascar.

Plan d'altitud e montanhas

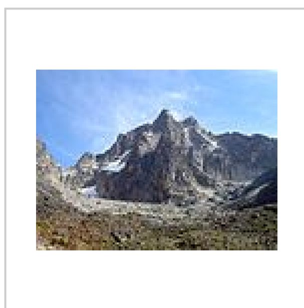
Lei relèus pus frequents sus lo continent african son lei plans d'altitud e lei montanhas. Lo sud e l'èst d'Africa son ansin dominats per de plans que l'altitud mejana es egala a 1 000 m e es rarament inferiora a 600 m. Dins certanei regions, en particular dins lo sud dau continent, la transicion entre aqueu plan e l'ocean es fòrça rapida e forma de còps de bauç d'una autor superiora a 1 000 m. Dins la partida orientala dau continent, aqueu plan fa partida de la region dau Rift African qu'es una dorsala continentala que va d'Eritrèa a Moçambic. Sa region centrala, dicha region dei Grands Lacs, es ocupada per una tièra de lacs d'una talha importanta. Lei principaus son lo lac Victòria, lo lac Malawi, lo Lac Tanganyika, lo lac Kivu, lo lac Albèrt e lo lac Aidoard. Au nòrd d'aquelei lacs, la region etiopiana dau plan d'altitud african presenta l'altitud mejana pus auta dau continent ambé de zònas rarament en dessota de 1 500 m. Existisse tanben de lacs permanents dins aquela region dau plan mai son pus pichons que lei Grands Lacs centraus. La region dau Rift es caracterizada per un volcanisme actiu generalament de tipe efusiu.

Existisse divèrsei regions de montanhas. Lei pus importantas son generalament d'origina volcanica mai d'excepcions existisson coma l'Atlàs. La cima pus auta dau continent es lo mont Kilimanjaro (5 892 m) qu'es un volcan amorçat. Franc dei montanhas de l'Atlàs e dau mont Cameron, lei montanhas d'una altitud

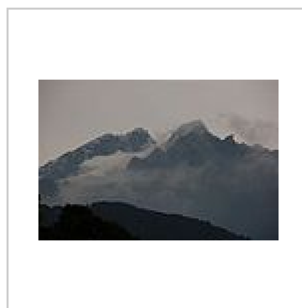
superioras a 4 000 m si situan lòng dau Rift, en particular a l'entorn dei Grands Lacs e sus lo plan etiopian. Pasmens, entre lei massís montanhós african, si fau tanben nòtar l'existéncia de montanhas de 3 000 m d'altitud en Sud-Africa e dins lo Sahara. De mai, la region dau Golf de Guinèa a unei regions montanhosas que l'altitud maximala varia entre 1 800 e 2 400 m.

Mont Kilimanjaro (5 892 m), cima pus auta d'Africa

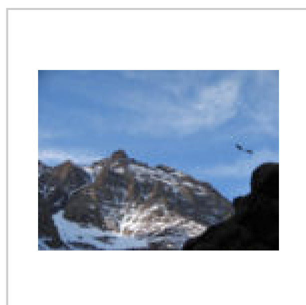
Mont Kenya (5 199 m), segonda cima pus auta d'Africa

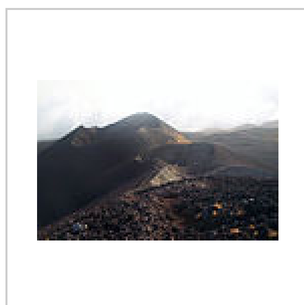
Mont Stanley (5 109 m), tresena cima pus auta d'Africa

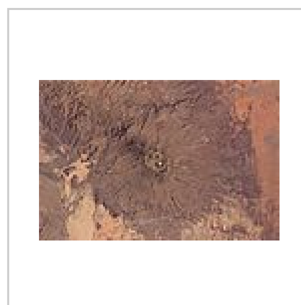
Ras Dashen (4 550 m), montanha pus auta dau plan etiopian

Jbel Toubkal (4 167 m), montanha pus auta d'Atlàs

Cratèr dau Mont Cameron (4 095 m), volcan fòrça actiu e isolat dins lo Golf de Guinèa

Emi Koussi (3 415 m), volcan amorçat e cima pus auta dau desèrt de Sahara

Plans e idrografia

Lei plans africans son situats lòng dau litorau, dins lo desèrt de Sahara e dins certanei bacins idrografics, mageralment au nòrd e a l'oèst dau continent. L'idrografia africana es dominada per quatre fluvis majors que son Nil, Nigèr, Còngo, Zambèzi e per l'influéncia de Sahara que limitèt la preséncia de rius importants (levat Nil) dins la màger part dau nòrd dau continent. Lo bacin de Nil s'estend sus lo nòrd-èst dau continent e va d'Egipte a una partida de la region dei Grands Lacs e dau plan etiopian. La longor totala de Nil es estimada entre 6 400 e 6 700 km e es donc lo fluvi pus lòng amb Amazonas. Lo bacin de Nigèr si situa dins l'oèst de Sodan. Constituisse un plan agricòla fòrça important dins la region dau Golf de Guinèa. Lo bacin de Còngo si situa en Africa Centrala dins una region eqüitoriala a l'oèst dei Grands Lacs. Ansin, es fòrça similar a l'Amazonas e son debit es lo segond pus important mesurat per lei rius terrèstres. Enfin, lo bacin de Zambèzi si situa au sud-oèst dau continent. L'i format un plan litorau dins la region de Moçambic.

En fòra d'aquelei bacins majors, existisse tanben dos bacins de remarca a l'entorn dau lac Chad, situat au sud de Sahara, e dins la region dau dèlta de l'Okavango, situat au centre dau plan d'altitud sud. Aquelei bacins son de bacins interiors que son pas liats a l'ocean (ò fòrça pauc per l'Okavango).

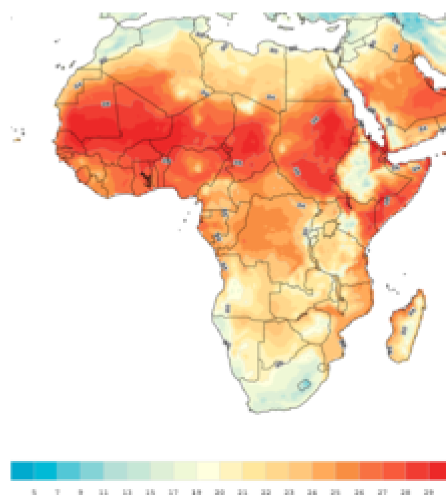
Clima

Lo clima sus lo continent african es magerament determinat per tres factors principaus que son la temperatura mejana, lo nivèu mejan dei precipitacions e lo regime dei vents. Coma Africa si situa quasi totalament dins la zòna intertropicala, lei variacions de temperatura son generalament limitadas, compres netre lei sasons pus caudas e pus frejas. Se pòu donc destriar unei faissas caracterizadas per sa temperatura :

- la faissa dau desèrt de Sahara presenta lei temperaturas pus importantas, generalament superiora a 25°C.
- la faissa eqüatoriala presenta de temperaturas autas, entre 22 e 27°C, que son pasmens sovent inferioras ai temperaturas enregistradas dins lo Sahara.
- una faissa situada au sud de la region eqüatoriala onte la temperatura si situa generalament entre 18 e 25°C sus lo mitat sud dau plan continentau d'altitud.
- doas faissas situadas ai ponchas nòrd e sud amb una temperatura mejana inferiora a 22°C.

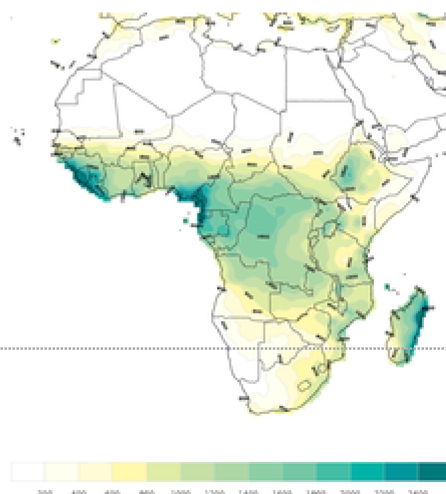

Clima african segon la classificacion de Koppen.

Lei variacions de precipitacions entre lei regions son fòrça importantas e representan lo factor climatic principau bòrd que la temperatura evoluciona pauc dins lo corrent de l'annada. Doas regions (Sahara e Kalahari) si caracterizan per la quasi absência de precipitacions e son donc deserticas. Dins la region tropicala, lei precipitacions son pus importantas lòng dau litorau de l'Ocean Atlantic e lo maximom es enregistrat dins la region dau mont Cameron ambé 9 991 mm. La ò lei sasons umidas varian segon l'endrech. Lòng de l'eqüator, i a sovent doas sasons umidas e doas sasons secas. Se pòu tanben trobar una sason fòrça umida. Pasmens, dins la màger part de la zòna, lei precipitacions son concentradas dins lo corrent de l'estiu qu'es la sason umida.

Temperatura mejana sus lo continent african.

Enfin, lei vents an una importància gròssa dins lei regions deserticas ò vesinas e dins lei regions lòng de l'Ocean Indian. Dins lei premierei, de vents d'ivèrn son la fònt d'un desplaçament important de poussa dempuei lo desèrt. Aquela poussa pòu viatjar en direccion de regions fòrça alunchadas coma va mòstra l'exemple de Siròc que va dau Sahara fins au sud d'Euròpa. Sus lei costats sud-èst e èst, lei vents son a l'origina dau fenomèn de mosson e de l'arribada de ciclons tropicaus.

Environa naturala

Precipitacions mejanas sus lo continent african.

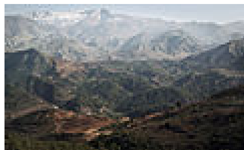
L'environa naturala african presenta d'evolucions similaras ai variacions climaticas. Se pòu donc definir una tièra de faissas que s'estendon d'èst en oèst e presentan un tipe definit d'environa :

- lei regions situadas lòng de l'eqüator presentan subretot una vegetacion importanta de tipe selva pluviala.
- lei regions tropicalas presentan una vegetacion de savana compausada de plantas bassas e d'aubres dispersats.

- Iei regions subtropicalas presentan una vegetacion bassa de tipe estèpa. En causa de la presénsia dei desèrts de Sahara e de Kalahari, son tanben sovent de regions secas.
- Iei regions deserticas an ges de vegetacions franc dei zònas d'oasi e lòng de Nil que son aiga a per consequéncia de formar un oasi gigant dins la region orientala de Sahara.
- Iei faissas au nòrd e au sud dau continent an una vegetacion de tipe mediterranèu.

Enfin, la vegetacion dei regions de montanhas evoluciona segon la localizacion de la montanha. Dins lei regions deserticas, l'i a ges de vegetacions. En revènge, dins leis autreis endrechs, se pòu rescòntrar de vegetacions que van evolucionar ambé l'altitud per formar de zònas vegetalas especifas e diferentas de l'environa dau plan a la basa de la montanha.

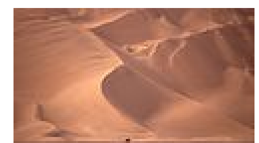
Vegetacion de tipe mediterranèa dins la region de l'Atlàs marroquin

Oasi en Libia dins lo desèrt de Sahara

Djanet, Tassili.jpg

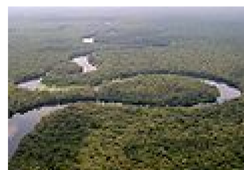
Vegetacion rara dins la massís de Hoggar dins lo desèrt de Sahara

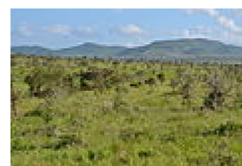
Vegetacion inexistenta dins lo Grand Erg Occidentau de Sahara

Savana maliana dins lo corrent de la sason dei precipitacions

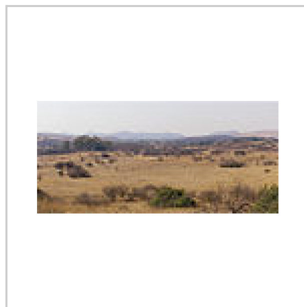
Selva pluviala dins lo Bacin de Còngo

Savana dins la region de Kenya

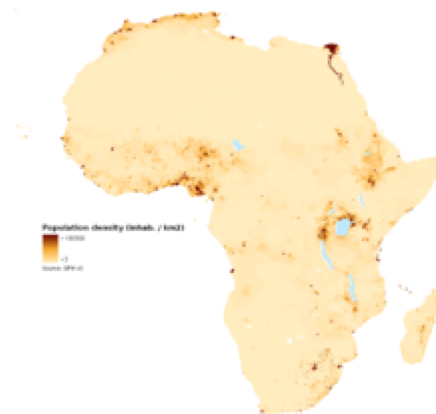

Vegetacion rara dei regions perifericas dau desèrt de Kalahari

Zòna d'estèpa en Africa dau Sud

Demografia

Densitat de populacion sus lo continent african.

La demografia african es un element major de son desvolopament actuau en causa de son aumentacion rapida. De 230 milions d'abitants en 1950 (9,1% de la populacion mondiala), lo continent agantèt 1,110 miliards en 2013 (15,2% de la populacion mondiala) e podriá aver 4 miliards d'abitants a la fin dau sègle XXI (38% de la populacion mondiala supausada). Aquela creissença es sostenguda per un taus de feconditat fòrça importanta que demenisse d'un biais lent. Èra egau a 5,1 en 2004 e a 4,7 en 2012. En revènge, l'esperança de vida es fòrça febla ambé solament 57 ans. La consequéncia d'aquelei fenomèns es donc la formacion d'una populacion africa qu'es fòrça jova amb un temps median egau a 20 ans.

En causa d'aqueleis evolucions, la densitat de populacion a donc fòrça aumentat dins lo corrent de la segonda mitat dau sègle XX evolucionant de 8 ab/km^2 en 1950 a 34 en 2010. Pasmens, aquela valor demorèt encara relativament febla en comparason d'aquela de l'Union Europèa (113 ab/km^2). Es tanben inferiora, mai d'un biais mens important, a la densitat mejana mondiala (47 ab/ km^2). Sa reparticion es fòrça inegala e lei densitats pus importantas son situadas lòng dei litoraus de Magrèb d'Agadir a Tunis, lòng de la Vau de Nil de la Mediterranèa a Assoan, sus lo plan etiopian, en Africa de l'Oèst au sud d'una linha Dakar-Bamako-Ouagadougou-Abuja e lòng dau litorau de l'Africa Australa entre Lo Cap e Maputo.

Aquela aumentacion de populacion renforcèt tanben l'urbanisme e la talha dei vilas africanas. Per exemple, en 1960, solament doas vilas (Lo Cairo e Johannesburg) passan un milion d'abitant còntra 57 en 2009. Lei cinc vilas pus importantas en 2010 èran Kinshasa (13,9 milions d'abitants), Lo Cairo (12,5), Lagos (10,8), Khartoum (5,2) e Luanda (4,8). Lei país pus poblat en 2013 èran Nigèria (177 milions d'abitants), Etiopia (86,5), Egipte (84,6), Republica Democratica de Còngo (74,6) e Sud-Africa (53,0).

Lengas

Lo nombre de lengas africanas es estimat entre 2 100 e 3 000. Son gropadas entre sièis familhas principalas que son :

- lei lengas afroasiaticas que son parladas per 300 milions de personas dins lo nòrd dau continent, dins la Bana Africana e dins certaneis endrechs de Sahel. D'exemples d'aquelei lengas son l'arabi ò lo berbèr.
- lei lengas nilosaharianas que son parladas per 100 milions de personas dins de regions de Chad e de Sodan. Un exemple d'aquelei lengas es lo songhai.

- lei lengas nigèrokordofanianas que son parladas per 450 milions de personas sus la màger part dau continent au sud de Sahel. D'exemples son lei lengas kordofanianas (kadugli, rere...) e lei lengas nigèrocongolesas (dongo, swahili...).
- lei lengas khoisan que son parladas per 200 000 personas dins lei regions dau sud-oèst dau continent.
- lei lengas austronesianas que son parladas per 16 milions de personas sus l'illa de Madagascar.
- lei lengas indoeuropèas que son pas originàrias d'Africa mai foguèron importadas per la colonizacion. Venguts lengas dau poder e de l'administracion, aquelei lengas, en particular l'anglés (130 milions de locutors) e lo francés (115 milions de locutors), an gardat un ròtle important dins la màger part deis estats africans coma lenga oficiala, lenga administrativa, lenga d'ensenhament, lenga veïculara, lenga deis afaires comerciaus... etc. Començа tanben de si formar de grops d'Africans natius que la lenga maternala es una lenga europèa. Per exemple, tres milions d'abitants de la Republica Democratica de Còngo an lo francés coma premiera lenga.

Familhas principalas dei lengas africanas.

Representacion dei lengas oficialas sus lo continent african.

Religions

Existisse tres zònas principalas de reparticion dei religions sus lo continent. Cada zòna es dominada per l'islam au nòrd, lo cristianisme au sud ò per de religions animistas originàrias d'Africa dins certanei regions centralas. Pasmens, l'islam e lo cristianisme son generalament influenciats per de rites locaus e forman donc de sincretismes mai ò mens « africanizats ».

Lo cristianisme apareguèt en Africa au sègle I durant lei regions mediterranèas de l'Empèri Roman. S'estendèt en fòra de l'Empèri a partir dau sègle IV en direccion de l'Africa de l'Èst, especialament sus lei territòris dau Sodan e de l'Etiopia modèrnes. Après una pausa lònga, l'expansion dau cristianisme tornèt començat au sègle XV gràcias ai premiereis installacions e missions de colons europèus. Dins certanei cas coma lo reiuame de Kongo, la conversion foguèt volontària e pacifica. Pasmens, dins la màger part, lei tropas militaras e lei missionaris europèus avancèron d'un biais simultanèu. A la fin dau sègle XIX, la colonizacion quasi totala d'Africa entraïnèt donc l'aparicion dau cristianisme dins totei lei regions dau continent. Si l'islam resistèt au nòrd, lei regions e orientalas son a l'ora d'ara magerament cristianas. Dins aquò, en causa de l'origina diferenta dei poissanças imperialas europèas, divèrsei menas de cristianisme existisson en Africa e lo catolicisme es la religion de solament 22% de la populacion còntra 36% en favor dau protestantisme e 4% per leis autrei glèisas.

Reparticion dei religions en Africa.

L'islam apareguèt en Africa au sègle VII gràcias ai marchands arabis que venguèron dins lo nòrd dau continent après sa conquista militara. Coma lo cristanisme, sa difusion foguèt militara ò volontària. En particular, l'influéncia dei marchands musulmans dau Sahara foguèt fòrça importanta per difusar l'islam dins

leis estats africans situats au sud dau desèrt a partir dau sègle VIII. Aquela difusion resistèt a la dominacion coloniala deis Europèus cristians e, a l'ora d'ara, l'islam (subretot sunita) es la religion de 30% de la populacion.

Lei religions tradicionalas africanas foguèron generalament absorbidas au sen dau cristianisme e de l'islam per formar de sincretismes dominats per lei doas religions monoteïstas. La repression per leis autoritats musulmanas ò cristianas de practicas e de rites religiós considerats coma de la mascariá ò dau paganisme agravèt aquela disparicion. Pasmens, certanei regions resistèron a aquelei tendàncias e an totjorn a l'ora d'ara una religion originària dau continent. Aquelei regions son mageerament situadas en Africa Centrala e lòng dau Golf de Guinèa. Representan 9% de la populacion.

Istòria

Antiquitat

D'estats organizats apareguèron en Africa tre l'Antiquitat Auta dins la valada de Nil, en Africa dau Nòrd e dins la region dei montanhas etiopianas. Egipte capitèt de resistir a mai d'una invasion (Pòbles de la Mar, Assirians...) mai Egipte foguèt finalament conquistada en -332 per lei Grècs d'Alexandre lo Grand. L'i fondèron la dinastia ptolemaïca que demorèt independenta fins a la conquista romana en -30. En Africa dau Nòrd, l'estat pus important de la region foguèt aqueu de Cartage fondat vèrs la fin dau sègle IX avC per de Fenicians[1]. Dominèt la Mar Mediterranèa Occidentala fins ai guèrras punicas còntra Roma que si finiguèron per la conquista romana de la vila e sa destruccion en -146. Ansin, l'Empèri Roman s'estendèt lòng dei ribas mediterranèas d'Africa fins a son afondrament. Dins lei regions bizantinas, aquela possession demorèt fins a la conquista aràbia au sègle VII. Lei preséncias romanas e bizantinas aguèron per consequéncia importanta de permetre l'expansion de la religion crestiana dins lei vilas au sègle II puei dins lei zònas ruralas ai sègles III-IV.

En fòra de l'Egipte antica, d'autreis estats si desvolopèron dins la valada de Nil sus lo territòri dau Sodan contemporanèu. Ansin, divèrseis estats si succediguèron en Nubia que lo pus famós es lo reiaume de Meroe. Enfin, en Etiopia, lei plans d'altitud permetèron la formacion d'uneis estats a partir de la fin dau milleni II avC. Formèron de principats pichons fins a l'unificacion de la màger part de la region per lo reiaume d'Axom a partir dau sègle I. Au sègle IV, lo comèrci dins la Mar Roja l'i permetèt l'introduccion dau cristianisme.

Gravadura preïstorica de Hoggar

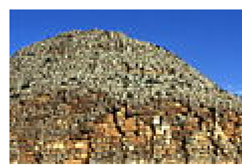

Piramidas de Giza bastidas per la civilizacion de l'Egpite antica vèrs lo sègle XXVI avC

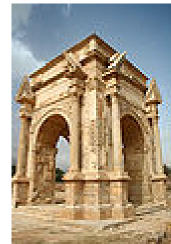

Piramidas bastidas per lo reiaume de Meroe entre lei sègles VIII e IV avC

Pèças de moneda grègas dau sègle II mostrant lo Far d'Alexàndria

Temple bastit per la civilizacion de l'Egpite antica ais sègles III-II avC

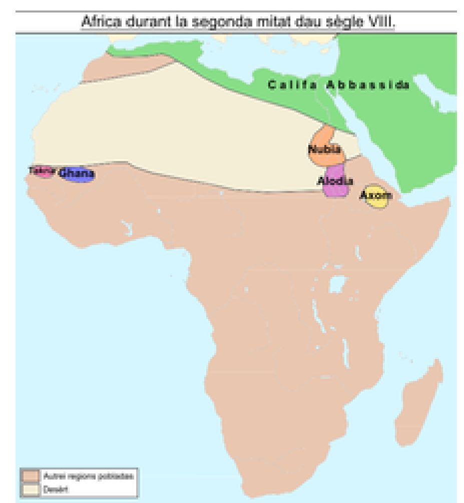

Vestigi d'un temple bastit per la civilizacion punica de Cartage au sègle II avC

Mausolèu de Mauretània (supausat vèrs 100 avC)

Arc de triomf roman a Leptis Magna bastit au sègle II

Edat Mejana Auta

L'afondrament de l'Empèri Roman d'Occident a partir de 406 entraïnèt la disparicion de la dominacion romana sus lei ribas dau nòrd-oèst d'Africa. En plaça, si formèt de principats berbèrs e lo reiaume dei Vandals que sa capitala èra Cartage[2]. En 533-534, lei Bizantins ataquèron aqueu reiaume e va conquistèron permetent de restablir la dominacion romana dins la region[3]. Pasmens, lei províncias africanas de l'Empèri Bizantin venguèron la buta deis invasions aràbias a partir de la fin deis annadas 630. Leis envaïsseires progressèron lòng dei ribas mediterranèas per ocupar lo litorau fins a l'Ocean Atlantic a la fin dau sègle VII. Lei Bizantins perdèron lo contraròtle de la region. Lei tribús berbèras s'islamizèron mai refusèron l'autoritat aràbia e si revoutèron regularament. Pasmens, ai sègles VII-VIII, lei califas omeias puei abbassidas èran pron poderós per reprimir d'insureccions ò s'assegurar de la fidelitat dei caps locaus.

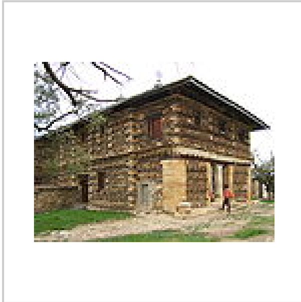
Africa vèrs la segonda mitat dau sègle VIII.

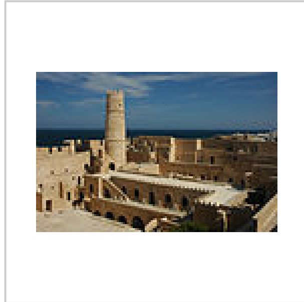
Dins la valada mejana de Nil, tres estats (Nobatia, Makuria e Alodia[4]) succediguèron au reiaume de Meroe disparegut per de rasons mau conegudas ai sègles III-IV[5]. Lo crestianisme l'i arribèt au sègle VI dempuei l'Empèri Bizantin[6] e , a la fin dau sègle VII, Makuria e

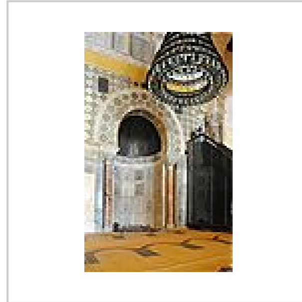
[7]

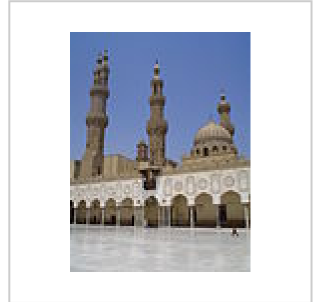
Nobatia fusionèron per formar lo reiaume de Nubia[7]. En Etiopia, lo reiaume d'Axom perdèt sei posicions comercialas dins la Mar Roja après una desfacha còntra leis Arabis. Leis ambicions etiopianas si dirigèron alora vèrs lo sud onte lo reiaume s'estendèt pauc a pauc.

Enfin, si formèt lei premiereis estats de l'Africa Occidentala ambé l'aparicion de Ghana vèrs 700 e aquela de Takrur vèrs 800 entre lei rius Nigèr e Senegal. Aquela formacion foguèt probablament favorizada per l'aumentacion dau comèrci, fòrça vièlh, a travèrs lo Sahara Occidentau e per l'existéncia de societats localas desvolopadas mestrejant l'utilizacion de fèrre dempuei lo sègle IV avC[8] [9].

Monastèri crestian dau reiaume d'Axom bastit au sègle VI

Ribat de Monastir, pichona fortalesa bastida per leis Abassidas a la fin dau sègle VIII

Mosqueta abbassida de Kairouan bastit au sègle IX

Universitat Al Azhar bastida a la fin dau sègle X

Pintura crestiana dau reiaume de Makuria realizada au sègle X ò XI

Edat Mejana

L'unitat dau monde musulman resistèt solament quauquei generacions ai distàncias importantas dau Califat e ais ambicions de dinastias localas. A la fin dau sègle IX, sa division èra ja avançada après la fondacion d'unei dinastias independentas dins la region de Magrèb. Puei, au sègle X, lei Fatimidas prenguèron lo poder en Egipte e au sègle XI, leis Almoravides ataquèron Ghana e conquistèron una partida dau nòrd-oèst d'Africa. Totjorn au sègle XI, una tribú aràbia nomada, lei Beni Hilal, s'installèron dins lo Magrèb Orientau e l'i fondèron unei principats.

Durant aqueu periòde, l'islam, d'ara endavant ben implantat lòng dei regions mediterranèas, aprofichèt lo desvolopament dei cambis comerciaus entre lo nòrd e lo centre d'Africa per s'estendre vèrs lo sud. En particular, lei rèis dau Reiaume de Kanem, estat centrat sus lo lac Chad, adoptèron l'islam au sègle XI. De mai, si desvolopèt tanben de cambis comerciaus lòng dei ribas d'Africa Orientala a l'iniciativa de marchands musulmans que fondèron de vilas marchandas maritimas coma Sofala ò Zanzibar.

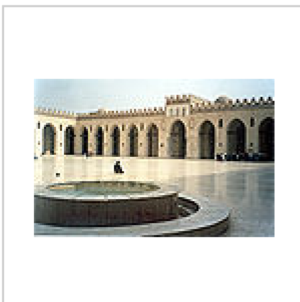
Au començament dau sègle XII, si formèt a partir de tribús berbèras lo movement religiós deis Almohades que capitèt d'eliminar leis Almoravides e conquistèt tanben lei regions musulmanas de la Peninsula Iberica. Pasmens, aquel empèri èra fragil e lei desfachas militaras còntra lei crestians entraînèron sa dislocacion e son remplaçament per lei dinastias marinida, zianida e hafsida au sègle XIII. En Egipte, lei Fatimidas en declin foguèron plaçats sota la proteccion de la dinastia zenguida e rapidament eliminats. A la mòrt de Nur al-Din, a region passèt sota lo contraròtle de Saladin e de la dinastia aiobida.

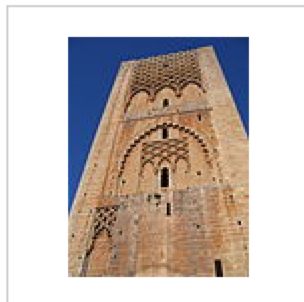

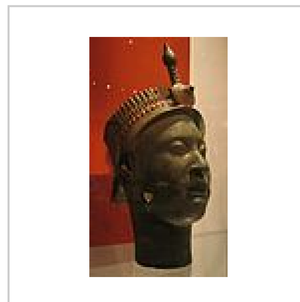
Carta politica d'Africa vèrs la mitat dau sègle XIV.

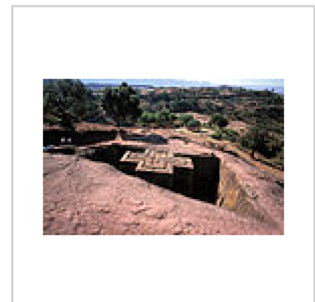
Durant aqueu periòde, lo centre d'Africa foguèt dominat per l'Empèri de Mali, format au sègle XIII, que dominava la region gràcias a son contraròtle sus lei cambis comerciaus ambé lo nòrd dau continent. Pasmens, aquel empèri èra pas l'unic estat de la region car lo Reiaume de Kanem contunièt son existéncia a l'entorn dau lac Chad. De mai, apareguèron lei ciutats-estats haoussas entre lo riu Nigèr e lo lac Chad. Au sud, lei civilizacions yoruba e igbo-ukwu fondèron d'estats poderós que son totjorn mau coneguts.

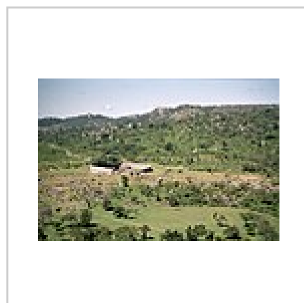
En Africa Orientala, la disparicion dau reiaume d'Axom au sègle XI entraïnèt l'emergéncia d'Etiopia que foguèt unificada de 1130 a 1270 per la dinastia dei Zagüe. Estat crestian, Etiopia foguèt en lucha ambé leis estats musulmans de la region coma lo reiaume d'Adel. Enfin, lo comèrci maritim lòng de la costat orientala renforcèt la poissança dei vilas marchandas de la region e favorizèt la formacion de reiaumes interiors importants coma aqueu de Grand Zimbabwe fondat gràcias ai revenguts dau comèrci d'aur.

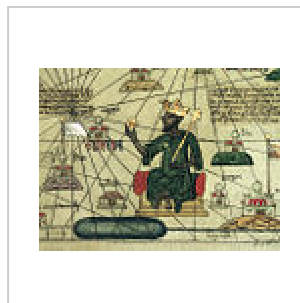

Mosqueta bastida au sègle X per lei Fatimidas

Tor Hassan bastida au sègle XII per leis Almohades

Esculptura de bronze de la civilizacion d'Ife realizada au sègle XII

Glèisa etiopiana de Lalibela bastida au sègle XIII

Vestigis de la vila e Grand Zimbabwe

Carta dau sègle XIV representan lo sobeiran de l'Empèri de Mali

Fin de l'Edat Mejana

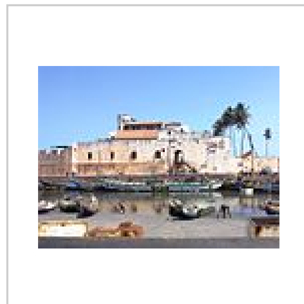
Africa vèrs la mitat dau sègle XVI.

Leis estats africans pus poderós dau periòde medievau conoguèron de crisis importantas a partir de la fin dau sègle XV. Dins la partida occidentala dau continent, l'Empèri Malian declinèt e, a partir de 1493, l'Empèri Songai venguèt la poissança dominanta de la region. Lei jaciments d'aur e lo comèrci dins lo desèrt de Sahara demorèron la fònt de sa prosperitat. Menaçat d'invasion vèrs 1395, lo reiaume de Kanem conoguèt tanben un periòde d'agitacion e de declin. Una partida de son aristocràcia creèt lo reiaume de Borno a l'oèst dau lac Chad. Capitèt de conquistar la region de Kanem au sègle XVI entraïnant la fondacion dau reiaume de Kanem Borno. Enfin, entre lo riu Nigèr e l'Ocean Atlantic, divèrseis estats apareguèron ò si renforcèron a l'entorn dei vilas d'Oyo, d'Ife e de Benin.

En Egipte, lo Sultanat Mameloc declinèt tanben au sègle XV e foguèt finalament destruchs per l'Empèri Otoman en 1517. Leis armadas otomanas conquistèron e annexèron Egipte. Au sud d'aquela region, la vau mejana de Nil foguèt ocupada per lo Reiaume Funj fondat en 1504 que remplacèt lo reiaume d'Alodia disparegut dins de circonstàncias mau conegudas vèrs la fin dau sègle XV. La dinastia au poder venguèt musulmana en 1523 e l'estat s'islamizèt e s'arabizèt pauc a pauc. Enfin, dins la mitat sud dau continent, l'estat dau Grand Zimbabwe foguèt remplaçat per aqueu de Mutapa durant la premiera mitat dau sègle XV.

En fòra d'aqueleis evolucions intèrnas, acomencèt tanben lei premiereis installacions europèas au nòrd dau continent, dins lo golf de Guinèa e lòng dei costats orientalas. Leis Espanhòus si limitèron a d'invasions de pòrts de Magrèb coma Oran. En revènge, lei Portugués conquistèron ò creèron de pòrts e de fòrts lòng de la rota maritima vèrs lo continent asiatic.

Capitala de l'estat african crestianizat de Kongo

Fòrt coloniau d'Elmina

Manuscrits malians de la fin de l'Edat Mejana

Mosqueta maliana Djingareyber bastida au sègle XIV

Començament dau Periòde modèrn

Leis estats africans de la fin de l'Edat Mejana conoguèron de transformacions importantas au començament dau periòde modèrn en causa dau declin d'estats ancians, de l'extension deis invasions europèus e de l'expansion dau comèrci d'esclaus a l'iniciativa dei marchands europèus.

La region de Magrèb foguèt la fònt de cambiaments importants dins lo nòrd e l'èst dau continent. D'efèct, au sègle XVI, s'impausèt au Marròc una dinastia novèla, aquela dei Saadians, que foguèt remplaçada au sègle XVII per la dinastia actuala deis Alaoitas. Totjorn au sègle XVI, una expedicion millitara organizada

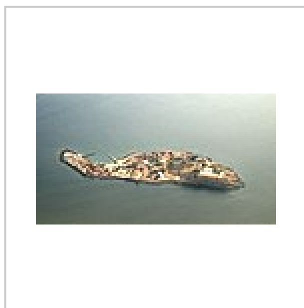
per Marròc entraïnèt la disparicion de l'Empèri Songai en 1591. Leis autrei regions dau nòrd d'Africa foguèron ocupadas per l'Empèri Otoman e organizada segon tres regéncias basadas a Argièr, Tunis e Tripòl.

Lo centre d'Africa, en particular lei ciutats haossas e lo reiaume de Borno, aprofichèt la disparicion de l'Empèri Songai per renfòrçar son influéncia sus lo comèrci ambé lei regions mediterranèas. Si formèron tanben dos estats novèus : Oaddaï e Darfor.

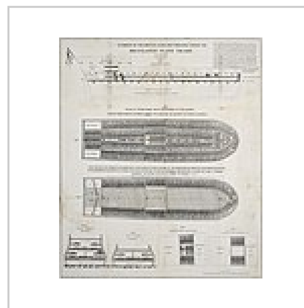
Dins lo sud dau continent, la situacion èra variada. Lei reiaumes pròches l'ocean intrèron en declin e foguèron somes a l'influéncia dei Portugués coma lo reiaume de Congo e mai d'una ciutat marchanda lòng de la costat indiana. Pasmens, a l'interior dau continent, apareguèron divèrsei reiaumes dins la region dei Grands Lacs e tanben lòng dau riu Còngo.

Portugal èra lo país pus actiu per conquistar de territòris e fondar de fòrts per establir de liames comerciaus ambé d'estats africans ò en direccion d'Asia. Vèrs 1700, ocupavan de vilas en Marròc, dins lo Golf de Guinèa e lòng de la costat orientala dau continent (Sofala, Moçambic, Kilwa, Zanzibar, Mombasa). Pasmens, perdèron Zanzibar e Mombasa vèrs la fin dau sègle au profiech dau sultanat d'Oman. En fòra dei Portugués, leis Olandés, lei Francés e leis Anglés participèron a la conquista e a la fondacion de vilas lòng dei costats. En particular, lei Francés s'installèron au Senegal e leis Olandés en Africa dau Sud ont foguèt fondada la colonia dau Cap.

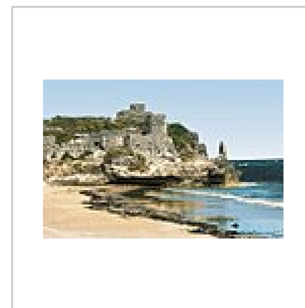
L'arribada deis Europèus sus lo continent african entraïnèt un desvolopament fòrça important dau comèrci d'esclaus negres a partir de la segonda mitat dau sègle XV. Aquela mena d'esclavatgisme èra ja conegut sus lo continent african dempuei l'introduccion dau crestianisme mai demorèt limitada dins lo corrent de l'existéncia de l'Empèri Roman. Conoguèt un premier vam après l'introduccion de l'islam dins lo nòrd d'Africa ai sègles VIII-IX. D'estats, coma lo Califat Fatimida, formèron d'unitats militaras d'elèit formada solament de soudats esclaus negres. Dins aquò, lei besonhs europèus de man d'òbra dins lei colonias americanas modifiquèron prefondament aquelei cambis en causa de l'importància novèla dau nombre d'esclaus necessaris. Ansin, aquò entraïnèt una division economica novèla au sen dau continent entre estats au contact dei marchands europèus per li vendre de presoniers coma esclaus e estats interiors que venguèron la buta d'expedicions militaras per capturer d'esclaus supplementaris per avitalhar lei mercats de la costat. Aquò entraïnèt tanben lo declin d'estats opausats au comèrci negrier coma lo reiaume de Còngo. Lo comèrci europèu dins l'Ocean Atlantic èra lo comèrci pus important (au mens 12 milions d'esclaus) mai d'itineraris en direccion d'estats arabis d'Orient Mejan (2 milions ?) ò en direccion de territòris asiatics dominats per d'Europèus (0,5 milions d'esclaus) existèron egalament.

Illa de Gorée, plaça majora dau comèrci d'esclaus africans

Plan d'un naviri negrièr

Vestigis d'un castèu defensiu d'un estat maritim somalian ai sègles XIV-XVII

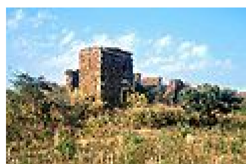
La fin dau Periòde modèrn

Quatre zònas principalas conoguèron d'evolucions importantas dins lo corrent dau sègle XVIII. Premier, l'Empèri Otoman declinèt pauc a pauc e lei tres regéncias d'Argier, de Tunis e de Tripòl venguèron independentas en causa de l'alunchament ambé lo govèrn centrau.

Entre lei rius Nigèr e Senegal e lo Golf de Guinèa, una tièra d'estats novèus si formèron. Lei principaus foguèron lei reiaumes Kaarta, Segou, Ashanti e Mossi. Lo reiaume d'Oyo, principat pus ancian de la region, comencèt de declinar e foguèt pas capable de defugir l'aparicion dau reiaume de Dahomey sus sa frontiera orientala. Totei leis estats novèus d'aqueu periòde adoptèron pas l'islam coma religion oficiala entraïnant de tensions importantas dins certaneis endrechs entre musulmans e non musulmans.

Au sud-èst de Sahara, lei reiaumes dau sègle XVI contunièron d'existir e la poissança dau Sultanat de Darfor agantèt son apogèu. En revènge, après una revòuta de l'aristocràcia, Etiopia conoguèt un afebliment important de l'autoritat centrala au profiech de la noblesa locala. Enfin, lo sud èra d'ara endavant prefondament transformat per lo comèrci d'esclaus. Aquò permetèt l'emergéncia d'estats novèus coma Lozi ò Butua en relacion ambé lei Portugués.

Enfin, leis Europèus e leis Omanés contunièron seis activitats lòng dei costats. Pasmens, en causa de la dei guèrras revolucionàrias, lei Britanics conquistèron la colonia olandesa dau Cap e lei colonias francesas dei Seichèlas e de Maurici.

Vestigis dau palais dau rèi etiopian Susneyos au sègle XVII

Castèu de Fasilades dins Gondar, capitala etiopiana dei sègle XVII-XVIII

La fin dau comèrci negrier e lo començament de la colonizacion

Après lei guèrras revolucionàrias, leis Europèus comencèron d'enebir lo comèrci negrier e s'interessèron d'ara endavant a la conquista de colonias en Africa. En parallèl, l'aumentacion dau comèrci e dau nivèu tecnologic sus lo continent entraïnèt l'aparicion d'uneis estats novèus. Durant aqueu periòde, si pòu devesir lo continent entre sièis zònas geograficas diferentas.

Au nòrd, lo declin otoman si confirmèt dins lo corrent dau sègle XIX. Aquò permetèt la formacion d'un estat egiptosodanés lòng de Nil après la revòuta de Mehemet Ali còntra lo califa de Constantinòble. Puei, sei successors conquistèron unei territòris en direccion dau sud. Au limit d'aqueu domeni, l'autoritat dau govèrn centrau etiopian foguèt restaurada vèrs 1850. Aqueu declin de la poissança otomana – e franc d'Egipte, deis estats successors – foguèt aprofichat per França que conquistèt la regéncia d'Argièr dins leis annadas 1830-1840 (rediccion d'Abd el Kader en 1847).

Dins la region de Senegal e de Nigèr, la costat èra d'ara endavant ben tenguts per leis Europèus, magerament Francés, Portugués e Britanics, mai d'estats africans poderós si formèron lòng dei rius. Lei pus importants èran l'Empèri Tocolor lòng de la vau superiora de Nigèr, lei reiaumes Mossi, lo reiaume Ashanti au nòrd

dau territòri britanic de la Costat de l’Aur e lo reiaume de Dahomey. Si fau tanben notar la creacion de Liberia, estat destinat a d’esclaus estatsunidenc liberats, fondat a l’iniciativa deis Estats Units d’America en 1847.

Au centre d’Africa, l’absénci deis Europèus permetèt l’emergéncia dau Califat de Sokoto format a partir dei ciutats estats haoussas. Aquel estat menacèt lo reiaume de Borno dins la region sud-oèst dau lac Chad.

Dins la region dei Grands Lacs, si formèt una tièra d’estats independents a l’entorn dau lac Victòria. Fòrça pichons, aqueleis estats demorèron pron estables. D’estats pus importants si formèron vèrs lo riu Congo e lo lac Tanganyika mai disparegueron rapidament.

Lòng dei costats de l’Ocean Indian, leis Omanés renforcèron sei preséncias dins lei ciutats swahili au començament dau sègle. Pasmens, après una scission, lo sultanat de Zanzibar venguèt independent en 1861. Èra inicialament pron poderós per resistir ais Europèus mai declinèt rapidament. Lei Portugués estendèron la colonia de Moçambic. Sus l’illa de Madagascar, lei sobeirans merinas capitèron d’estendre son reiaume dins lo centre e lo nòrd de l’illa.

Enfin, dins lo sud dau continent, d’evolucions importantas foguèron creadas per la rivalitat entre Britanics e Afrikaners. Premier, leis ancians colons olandés, minoritaris en fàcia dei colons britanics, quitèron la colonia dau Cap per fondar dos estats afrikaners dins lo nòrd de l’Africa dau Sud actuala. Puei, Britanics e Afrikaners, d’ara endavant dichs Boers, acomencèron de si disputir lo contraròtle dei tèrras vesinas pobladas per d’Africans. Si turtèron ansin au reiaume Zolo que foguèt destruch en 1879 per lei Britanics.

Conquista de la vila argeriana de Constantine per l'armada francesa en 1837

Inauguracion d'una flòta egipciana modèrna per Mehemet Ali

Construccion dau canal de Suèz

La colonizacion e lo partiment d’Africa

Dins lo corrent de la fin dau sègle XIX, lei poissanças europèas comencèron la colonizacion sistematica d’Africa. Militarament inferiors, leis estats africans foguèron esquichats per leis armadas europèas levat Etiopia que capitèt de demorar independenta après sa victòria d’Adoa sus l’armada italiana.

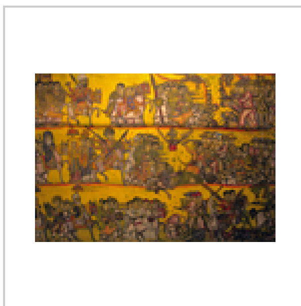
Segonda poissança coloniala mondiala, França conquistèt l’empèri europèu african pus important mageramemt a partir d’Argièr, de Senegal, de Porto Novo e dau Congo Francés. Ocupèt lei vaus de Senegal e de Nigèr e lei regions occidentalas e centralas de Sahara après la destruccion de l’Empèri de Samory, de l’Empèri de Rabah e dau reiaume d’Oaddaï. En 1895, aquò foguèt completat per la conquista de Madagascar. En 1899, un acòrd de partiment foguèt conclut ambé lei Britanics per demenir lei tensions ambé Londres.

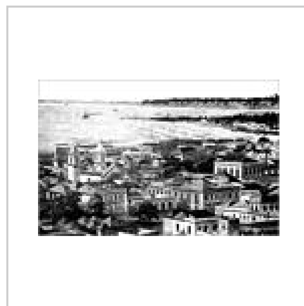
D’efèct, l’Empèri Britanic, premiera poissança coloniala mondiala, èra pas demorada inactiu. Au contrari, conquistèt tanben un empèri coloniau african important dins la mitat orientala dau continent. A partir d’Egipte, conquistèt la region de Sodan onte l’estat madista foguèt destruch en 1899. Ocupèt tanben lo nòrd dau lac Victòria a partir de sa colonia de Kenya. A partir d’Africa dau Sud, fondèt divèrsei colonias fins au Còngo Bèlga. Puei, de 1899 a 1902, una guèrra saunosa li permetèt de conquistar leis estats boers e de fondar l’Union Sud-Africana que venguèt un dominion. Lei colonias de Golf de Guinèa foguèron tanben aumentadas après lei destruccions dau reiaume Ashanti e dau Califat de Sokoto de 1900 a 1905.

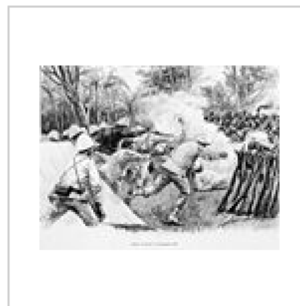

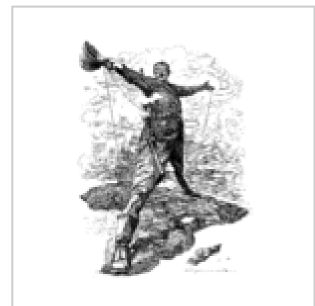
Africa en 1875 avans la creacion deis empèris coloniaus europèus a la fin dau sègle XIX.

Leis autrei poissanças europèas foguèron pas capablas de rivalizar ambé París e Londres. Lei Portugués s’avancèron dins lo continent a partir dei colonias d’Angòla e de Moçambic. Lei Bèlgas, a l’iniciativa dau rèi Leopold II conquistèron un empèri fòrça important dins lo bacin de Còngo. Leis Alemands s’installèron dins la region de Cameron, dau Sud-Oèst African e d’Africa Orientala Alemanda (uei Tanzania). Trobèron un acòrd de partiment dau sultanat de Zanzibar ambé lei Britanics. Leis Italians conquistèron Libia en 1911 après una guèrra victoriosa còntra leis Otomans e una partida de Somalia. En revènge, foguèron desfachs per leis Etiopians e l’ambicion italiana de fondar una Africa Orientala Italiana mau capitèt fins a 1935-1936. Enfin, Espanha participèt au partiment de Marròc ambé França. Conquistèt tanben lo Sahara Occidentau.

Pintura etiopiana depintant la batalha d'Adoa que permetèt a Etiopia de demorar l'unic estat d'origina africana independent a la fin dau sègle XIX

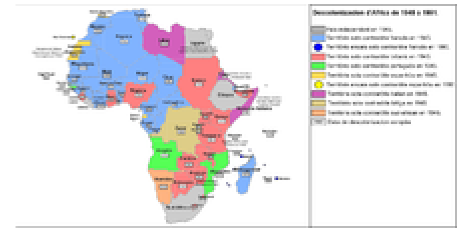

Vila coloniala portuguesa de Luanda durant la segonda mitat dau sègle XIX

Victòria francesa de Dogba durant la conquista dau reiaume de Dahomey

Aficha de propaganda britanica après la conquista de la màger part de l'Africa Orientala

Soudats boers en 1899

Lei doas guèrras mondialas

Empèris coloniaus en Africa en 1945 e descolonizacion fins a 1991.

La Premiera Guèrra Mondiala si debanèt tanben en Africa entre lei colonias de l'Entenduda e aquelei deis Empèris Centraus. Pasmens, en causa de la superiotat numerica francobritanica, lei colonias alemandas foguèron rapidament ocupadas. Pasmens, lei fòrças alemandas de la colonia d'Africa Orientala Alemanda capitèron de s'escapar e menèron una guèrra de secutament dins tota la region fins a la fin de la guèrra.

Après la desfacha d'Alemanha, son empèri coloniau foguèt devesit entre lei venceires : França obtenguèt Cameron e la mitat orientala de Tògo, lo Reiaume Unit obtenguèt l'Africa Orientala Alemanda e la mitat occidentala de Tògo, Belgica aguèt la region nòrd-oèst de l'Africa Orientala Alemanda fins au lac Victòria e l'Africa dau Sud prenguèt lo contraròtle dau Sud-Oèst African. Aquelei territòris èran de mandats de la SDN mai, en realitat foguèron administrats coma de colonias. Puei, en 1935-1936, Itàlia conquistèt Etiopia e, en 1936, Egipte venguèt oficialament independenta maugrat lo mantenement d'una influéncia britanica fòrça importanta.

La Segonda Guèrra Mondiala si debanèt tanben a partir de 1939 sus lo continent african. Etiopia foguèt rapidament liberada per leis Aliats e lo país èra tornarmai independent en 1941. L'Empèri Francés foguèt la fònt de rivalitat entre lo regim de Vichy e la França Liura. Pasmens, lo frònt principau si situèt lòng de la costat nòrd entre lei fòrças de l'Empèri Britanic e lei tropas de l'Axe.

Après la guèrra, l'afebliment dei poissanças colonialas e la desfacha francesa en Indochina marquèron lo començament de la descolonizacion. Franc dei colonias portuguesas, dei colonias francesas d'Argiera e de Cameron e dau mandat sud-african de Namibia, lo movement foguèt relativament pacific. Leis estats arabis venguèron independents dins lo corrent deis annadas 1950 e leis estats d'Africa Negra dins lo corrent deis annadas 1960. Demorèron quauqueis excepcions que venguèron pauc a pauc independentas dins leis annadas 1970 ò 1980. Lei guèrras colonialas opausèron de guerilhas generalament sostengudas per de país dau blòt sovietic a d'armadas europèas modèrnas que foguèron gaire menaçadas. Pasmens, la durada lònga d'aquelei conflictes entraïnèt de tensions politicas e economicas importantas au sen deis estats coloniaus que deguèron finalament acceptar l'independéncia (en 1962 per Argeria, en 1974 per lei colonias portuguesas).

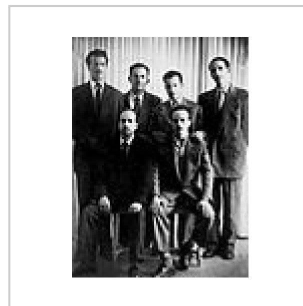
Drapèu d'un batalhon d'infantariá coloniala francesa ambé l'inscripcion « Douaumont »

Tropas colonialas alemandas utilizadas durant lei combats en Africa

Panèu dau periòde dau regime d'apartheid en Sud-Africa

Caps dau FLN au començament de la Guèrra d'Argeria

Soudats portugués durant la Guèrra d'Independéncia d'Angòla

La Guèrra Freja e lo periòde actuau

Carta politica d'Africa en 2013.

Après la fin dei doas premiereis ondas d’independéncia, leis estats africans venguèron un enjòc de la Guèrra Freja (conflictes d’Angòla, de Moçambic...). Deguèron tanben faciar la dificultat d’unificar de pòbles diferents au sen de país novèus car lo mantenement dei frontieras colonialas venguèt un principi fondamentau de la diplomàcia africana fins au començament dau sègle XXI ambé l’independéncia dau Sodan dau Sud. De mai, la màger part deis estats novèus deguèron tanben faciar la dificultat de trobar de personaus competents per formar d’administracions estatics ò aquela de la manca de vida politica activa avans l’independéncia.

S’impausèt donc sovent de modèls de partits unics, supausats favorizar la fusion d’elèits d’origina diferenta, que si transformèron mai ò mens rapidament en regime autoritari. D’aqueu periòde, si desvolopèt tanben una corrupcion importanta. Conjugada ambé de conflictes regulars còntra l’autoritat centrala, entraïnèt lo declin de divèrseis estats d’Africa Centrala que sa sobeiranetat es a l’ora d’ara menaçada per de movements de revòuta intèrna ò l’influéncia d’actors estrangiers (país, companhiá…). Dins lo sud dau continent, s’impausèt tanben de modèls racistas basats sus l’apartheid sud-african. Maugrat l’adopcion de sancions internacionalas, lo caractèr anticomunista d’aqueleis estats, especialament Africa dau Sud, li permetèt de contornejar aquelei dificultats gràcias au sostèn d’estats occidentaus. Pasmens, après l’afondrament de l’URSS, la disparicion d’aqueleis ajudas entraïnèron l’abandon progressiu dei sistèmas d’apartheid.

Au començament dau sègle XXI, la manca d'estabilitat e lei problemas de desvolopament son de problemas majors per la màger part dei país africans. L'aumentacion rapida de la populacion e l'aparicion d'una agricultura destinat a l'exportacion contunian tanben d'aumentar lei tensions agricòlas e sociaus. Aquela situacion constituisse donc una zòna fòrça favorabla ai conflictes etnics, especialament quand lo partiment dei revenguts d'un país es fòrça mau partejat ò quand una ressorsa interessa divèrsei companhiás ò país estrangiers lèsts a destabilizar una region per s'assegurar lo contraròtle de sei ressorsas. L'autoritat de mai d'un estat african, coma Somalia ò la Republica Democratica de Còngo dins lei cas pus extrèms, demenisse sus de partidas importantas de son territòri e certanei regions son d'ara endavant independentas ò dirigidas per de senhors de guèrra.

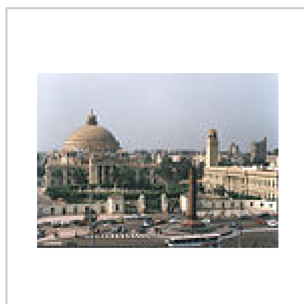

Monument marcat lo raprochament entre Etiopia e l'URSS durant la Guèrra Freja

Mobutu Sese Seko que foguèt lo dictator de Zaire e qu'es sospichat dau destornament de 5 miliards de dolars

Explicacion dau foncionament d'un vòte durant una eleccion en Etiopia en 1992

Rescòntre entre Frederik de Klerk e Nelson Mandela durant lei negociacions marcant la fin de l'apartheid

Vila modèrna dau Cairo

Liames intèrnes

Bibliografia

Nòtas & referéncias

1. Serge Lancel, *Carthage*, Fayard, 1992, Capitól I *L'expansion phénicienne en Occident et la fondation de Carthage*.
2. Dominique Arnauld, *Histoire du christianisme en Afrique : les sept premiers siècles*, KARTHALA, 2001, p. 268.
3. Dominique Arnauld, *Histoire du christianisme en Afrique : les sept premiers siècles*, KARTHALA, 2001, pp. 289-291.

4. Dominique Arnauld, *Histoire du christianisme en Afrique : les sept premiers siècles*, KARTHALA, 2001, p. 239.
5. Youri Zavadovskij, *Le Meroitique*, L'Harmattan, 2010, p. 27.
6. Dominique Arnauld, *Histoire du christianisme en Afrique : les sept premiers siècles*, KARTHALA, 2001, p. 245.
7. Dominique Arnauld, *Histoire du christianisme en Afrique : les sept premiers siècles*, KARTHALA, 2001, p. 241.
8. Henry Gravrand, *La civilisation Sereer, Cosaan : les origines*, Nouvelles Éditions africaines, 1983, pp 75-76.
9. Existisse d'autrei datas per la fondacion de Ghana medievau que van dau sègle IV avC au sègle VIII. Lo sègle VIII corresponde a l'expulsion dei Berbèrs de la region e a l'unificacion de divèrsei principats soninkes de la region per lo rèi (legendari) Kaya Magan Cissé
